

KONKORDAT IZMED SV. STOLICE I SHS.

U br. 10 (1922) »Mjesečnika pravničkog društva« objelodanio je g. Ivan Z. Galić, kr. banski savjetnik, važan članak »Konkordat između rimske stolice i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca«. Ovo pitanje zanima nas sve katolike, jer se radi o slobodi naše Crkve i savjesti, pa je nužno da se osvrnemo na to razlaganje. To je tim nužnije, jer je g. pisac iznio svoje misli prije nego li je vlada predložila sv. Stolici svoje zahtjeve za tačke konkordata, a te se tačke u glavnom slažu s izvodima g. Galića.

U članku g. Galića ima dobrih stvari, ali ima i takovih, kojih katolik ne može da odobri. Osvrnimo se na jedne i druge sine i r a e t studio.

1. Pisac ispravno naglasuje: »Crkva u državi ne može biti organ za postizavanje ciljeva državne vlasti«; — »Crkva je samostalni organizam, koji imade načelno pravo na svoj potpuni slobodni razvoj i koji si samostalno uređuje svoje unutrašnje, vjerske, poslove« (str. 397). — »Po konkordatu bivše kraljevine Srbije priopćila bi rimska stolica svoje biskupske kandidate vladi, da sazna, nema li stvari ili razloga javnoga ili političkoga karaktera protiv njih. Politički razlozi ne bi po mojem mišljenju smjeli opravdati ve t o države. Po vidovdanskom ustavu svi su građani jednaki pred zakonom i uživaju jednaku zaštitu vlasti. Političke su stranke od danas do sutra, a Crkva je najmanje takova institucija, u koju bi se smjela uvlačiti politika«; — »država se ne bi smjela miješati u osnutak župa i preinaku njihovih granica; jednako ne u imenovanje kanonika, župnika i duh. pomoćnika; isto gljede ustrajanja vjerskih društava i uvadanje redova (ako nijesu inozemni)«; dapače zagovara potpunu autonomiju u upravi crkvenih imanja, i s vjerezakonskom zakladom (str. 398); — »Država daje Crkvi potporu, pa ima prepustiti crkvi, da sebi bira organe, koji će promicati njezinu svrhu. Da li oni polučuju tu svrhu, ima pravo da prosudi samo crkva« (str. 401). Zato »vjerske školske udžbenike« pravom odobravaju samo crkveni poglavari, a vjeru podučavaju od Crkve ovlaštena lica (str. 402).

Te su tvrdnje umjesne, i ako obrazloženje katkada nije sretno. Ovo još više vrijedi o nekim stvarima, koje ćemo ogledati i kao državljani i kao katolici.

2. G. savjetnik piše: »Prema duhu čl. 12. ustava kat. je crkva privilegovana vjerska zajednica, čija autonomija i uredbe stoje pod zaštitom države. Crkva u njoj ne može biti organ za postizavanje ciljeva državne vlasti; niti može zasizati u kompetenciju države. Kao priznata pravna korporacija ona je samostalni

organizam, koji imade načelno pravo na svoj potpuni slobodni*) razvoj» (str. 397). — To je mišljenje osobno g. pisca, komè bi se moglo prigovoriti. Opaziti ipak treba, da je on mogao i kazati svoje mišljenje o katol. stanovištu tog člana**). To on izbjegava možda stoga, jer on ovdje govori samo kao pozitivan pravnik. No onda zašto niže zagovara stvari, koje su nepovoljne po katolike i to zagovara ne u ime tumačenja postojećih zakona, nego neka ih država zahtijeva, pri sklapanju predstojećeg konkordata? G. Galić traži dvije krupne stvari: *Neslobodu biranja crkvenih poglavara i crkvene općine*. To on traži u ime svog pravničkog stanovišta. Čujmo njegovo razlaganje.

*) Član 12. vidovdanskog ustava SHS 28. 6. 1921 glasi: »Ujemčava se sloboda vjere i savjesti. Usvojene vjeroispovijesti ravnopravne, su pred zakonom i mogu svoj vjerazakon javno ispovijedati. — Uživanje građanskih i političkih prava nezavisno je od ispovijedanja vjere. Nitko se ne može osloboditi svojih građanskih i vojnih dužnosti i obveza pozivajući se na propise svoje vjere. — Usvajaju se one vjere, koje su u ma kom dijelu kraljevine već dobile zakonsko priznanje. Druge vjere mogu biti priznate samo zakonom. Usvojene i priznate vjere samostalno uređuju svoje unutrašnje vjerske poslove i upravljaju svojim zakladama i fondovima u granicama zakona. — Niko nije dužan da sudjeluje u vjerzakonom aktima, svečanostima, obredima i vježbama, osim kod državnih praznika i svečanosti i u koliko to odredi zakon za osobe, koje su podložne očinskoj, tutorskoj i vojnoj vlasti. — Usvojene i priznate vjere mogu održavati veze sa svojim vrhovnim vjerskim poglavarima i van granica države, u koliko to traže duhovni propisi pojedinih vjeroispovijesti. Način, kako će se te veze održavati, regulisati će se zakonom. — U koliko su u državnom budžetu predviđeni za vjerzakone svrhe izdaci, imaju se dijeliti među pojedine usvojene i priznate vjeroispovijesti srazmjerno broju njihovih vjernih i stvarno dokazanoj potrebi. — Vjerski predstavnici ne smiju upotrebljavati svoju duhovnu vlast preko vjerskih bogomolja ili preko napisa vjerskog karaktera ili inače pri vršenju svoje zvanične dužnosti, u partijske svrhe«. (Član 16: Vjerska nastava daje se po želji roditelja, odnosno staralaca, podvojeno po vjeroispovijestima, a u saglasnosti sa njihovim vjerskim načelima).

**) Pio IX. 8 pros. 1864 osudio je ove nauke i tvrdnje: »39. Država, kao izvor i vrelo svih prava, ima pravo ničim neograničeno. 44. Državna se vlast može umiješati u stvari, koje spadaju na vjeru, čudoređe i upravu duhovnu. Stoga može suditi o uputama, koje crkveni pastiri daju prema svojoj službi za upravu savjesti. 49. Državna vlast može zapriječiti, da crkveni poglavari i vjernici opće slobodno s rimskim papom i međusobno. 19. Crkva (kat.) nije pravo i savršeno društvo sasma slobodno, nema svojih i stalnih prava danih joj od njezina Božanskog utemeljitelja, nego državnoj vlasti pripada da odluči, koja su Crkvena prava i granice, u kojima ona može da vrši ta prava. 20. Crkvena vlast ne smije vršiti svoj auktoritet bez dozvole i privole državne uprave. 32. Bez oskrvnjenja naravnog prava i pravednosti može se dokinuti osobni imunitet, po kome se klerici riješavaju tereta ući i vršiti vojničku službu; ovo pak dokinuće traži svjetski napredak, osobito u državi uređenoj prema liberalnijoj upravi. 16. Ljudi mogu da u svakom vjerskom kultusu nađu put vječnog spasa i spasu se. 45. Sva uprava javnih škola, u kojima se poučava kršćanska mladež koje države, izuzev nekako biskupska sjemeništa, može se i mora dati državi, i to tako dati, da se nikojoj drugoj vlasti ne priznava pravo umiješati se u disciplinu školâ, u upravu nauka, u dijeljenje gradusa, u izbor i odobrenje učitelja.

On piše: »Medutim i ako priznaje država u glavnome potpunu autonomiju pravoslavnoj i evangeličkoj crkvi, opravdano je, da se kod kat. crkve učine neke iznimke. Na to sili ustav kat. crkve, koje vidijivi poglavar imade svoje sjelo izvan granica SHS. Ali je stoga po mome mišljenju ipak opravdano, da vanjski poslovi crkve, koji spadaju u rješavanje rimske stolice, ovise o privoli države odnosno njezinu v e t u, n. pr. osnivanje biskupije, imenovanje biskupa« (str. 398). »Budući da po kodeksu samo papa imade pravo imenovati biskupe i nadbiskupe, mora državnoj vlasti s obzirom na veliku važnost tih crkvenih dostojanstvenika pripadati pravo veta protiv onih kandidata rimske stolice, koji su se ogriješili o postojeće državne zakone ili ima važnih razloga javnog karaktera protiv njihova imenovanja« (ib.). Sv. Stolica je vlasna na ovo pristati, po sebi se razumije, a u nekim konkordatima je i pristala, da spriječi veće zlo ili ne dođe do preloma, s državnom vladom. No čudnovato je, da to traži jedan katolik. Tim je još čudnovatije, ako to ište s motivacijom: »... po mome mišljenju . . . i budući da po kodeksu samo papa imade pravo imenovati i s obzirom na veliku važnost tih crkvenih dostojanstvenika«. Ta se motivacija (t. j. da »poglavar kat. Crkve ima svoje sjelo izvan SHS«) oslanja na krivoj pretpostavci, biva da je papa za državu SHS tuđinac, strana osoba. Papa je po katoličkoj nauci biskup (pastir) svih katolika, pa kako pojedini biskup nije tuđinac za svoju biskupiju, tako je i papa svugdje doma, u svojoj biskupiji. On je dakako »građanin posebne vrsti«. No i po tuhu građanskih zakona nigdje nijedna država ne smatra tuđinom vrhovnog vjerskog poglavicu, i ako stanuje izvan nje; barem ta c i t e mu priznaju počasti i prava, koja imaju predstavnici njegove konfesije u dotičnoj državi. — Još nešto. Ako po sudu g. Galića država može da nametne Crkvi neko suženje slobode, jer njezin vrhovni poglavar ne stanuje u državi SHS, onda bi se barem a p a r i mogao na to pozvati i papa, te s jednakom motivacijom može da traži u toj tački potpunu neovisnost. G. 1907 je objelodanio kardinal Capeceletro brošuru »Pio X e Francia«. Tu on veli, da je Crkva slobodnija i bolje se razvija u Sjev. Americi i bez konkordata, jer je ondje državni duh takav. A kod nas? Katolički su biskupi u SHS mnogo toga iznijeli u poznatoj svojoj spomenici 29. travnja 1922., a u njoj nijesu nabrojani noviji progoni katoličke Crkve, po čemu se vidi, što sve čeka našu Crkvu. Dakle u rukama te vlade takav ugovor značit će još veće suženje Crkvene slobode i može da lako i to posluži protiv Crkve. Istina Crkva je i u konkordatu sa kraljevinom Srbijom od 25. 6. 1914. pristala u 4. članku, da će prije imenovanja biskupa upitati se kod vlade »da li ima činjenica ili razlogâ političkog reda«, ali nije rado pristala da to dođe u konkordat; a radilo se je onda o Srbiji, gdje su katolici bili gotovo bez prava. U novoj SHS nije tako, jer je katolička Crkva na području bivše Austrije imala svoju slobodu, pa opravdano katolici zahtijevaju, da im u SHS ne bude gore. Nekoji katolici traže, da vlada SHS mora

dobiti iste pogodnosti konkordata bivše Austrije; a pri tome zaboravljaju, da je u SHS većina pučanstva nekatolička i vladar da nije katolik. Imenovanje biskupâ je važna tačka, pa papinska diplomacija finim taktom pita za mnijenje vladu i ondje, gdje nema konkordata (izuzev države, koje su u borbi s Crkvom). No ogromna je razlika izmed dužnosti i takta. Ako je dužnost, država može da na svoj način tumači, jesu li se biskupski kandidati ogriješili o postojeće zakone; a još gore može da bude u tumačenju »važnih razloga javnog karaktera« I onda? Isključivanjem se može da zateže i sustavno da pravi Crkvi neprilikâ i krnje prava i sloboda njezina, ako počne koja vlada da ta imenovanja spaja s nagodbama u drugim pitanjima. Početkom studenog 1922 iznio je ljubljanski »Slovenec«, kako su u Beogradu od 18 ministara, samo 3 katolika, i od tih 2 u framazunskoj loži. I ti da sude je li koji kandidat dobar ili ne prema »važnim razlozima javnog karaktera«? Očevidno je, da nije dobro što se vlada može evo pozvati i na katolika, g. Galića, kako i on zagovara ovo suženje crkvene slobode u imenovanju katoličkih biskupa*).

Nadalje g. Galić traži za državu i ovo: »Organizacija katoličke crkve ne pozna crkvene općine kao organa crkvenoga, ali bi ova danas bila neophodno potrebna, kada bi crkva u svojoj autonomiji imala namaknuti rasporezom namete za svoje potrebe. Pošto su vjernici danas važni doprinosbeni faktor, moralo bi se svakako njima dati pravo suodluke o namicanju crkvenih potreba**). A baš iz tih razloga preporučilo bi se također dati im pravo da u smislu can. 1452. kodeksa biraju župnika između 3 natjecatelja, koje im predloži biskup tamo, gdje ne postoji privatni patronat ili libera collatio episcopi« (str. 402). I glede imenovanja biskupa traži onakovo predlaganje, kakovo je bilo u Autriji, a to slabo motivira: »jer bi se tim načinom osigurao neki utjecaj naših državljana i odgovornih faktora« (str. 402.). Gospodin je tu naveo canon 1452., ali po canonu 1451. treba da biskupi nastoje oko ukinuća svakog patronata; dapače can. 1450. određuje, da se u buduće ne će nigdje osnivati novi patronati ma pod kojim naslovom. To je duh Crkve. Ako bi se prenio pučki patronat ili cijele župe — a to g. G. zagovara obzirom na navedeni kanon — na novu »crkvenu općinu«, to bi služilo ojačanju tih općina, a to je još manje prema duhu naše »rimo-katoličke« Crkve. Iskustvo je Crkvu podučilo, kako svršavaju crkvene općine s pravom glasa, i kako su često i prečesto uz današnju političku razrožnost samo zapreka vjer-

*) G. Galić sužuje crkvenu slobodu čak i u imenovanju dostojanstvenika u kaptolu: »Kada se u kaptolu isprazni mjesto dostojanstvenika, predložit će nadležni biskup kandidata rimskoj stolici, a ova će u toj zgodi saopćiti svoga kandidata kr. vladi (da sazna, ima li što protiv njega kao u imenovanju biskupa«. Str. 405.

**) Upozoravamo na članak B. Banghe, koji donosimo u ovom broju. Lako mnogi stoje pod utiskom grčkoistočne autonomije.

skom procvatu i napretku. U pravoslavnoj je crkvi to puno gore. Dođuše prema canonu 1520. svaki biskup mora za svoju biskupiju ustanoviti »upravno vijeće« (consilium administrationis) za upravu materijalnih dobara: broj je članova prepušten biskupovoj uvidavnosti, a canoni 1520, § 3, 1532 §§ 2, 3, 1538, 1539 § 2, 1541 § 2, 1542 § 1 točno određuju, kada biskup mora saslušati to vijeće. Dakle Crkva ne bježi od savjeta, ali ne želi dati prigode lošem razvijanju ljudskih strasti. A ove bi se razvile, kad bi u upravi većeg opsega i djelovanja svjetovnjaci imali odlučujuću, a ne samo savjetujuću riječ. G. Galić za cijelo znade odluku Pija X (10. VIII. 1906), kojom je osudio »bogoštovne udruge« (les cultuelles). Ove je udruge dođuše francuska vlada tako stilizirala, da su suživala prava pape i biskupâ kao i njihovu vlast nad crkvenim posjedom (posebno crkvama). Po tome se razlikuju od Galićevih »crkvenih općina«. No u jednome se slažu: i one uvlače svjetovni elemenat s pravom odlučivanja u stjecanju (dosljedno i uporabi) materijalne crkvene opskrbe, kao i u prezentiranju župnika. Tu bi necrkveni elementi, osobito protucrkveni ljudi sa strane, mogli lako zlorabiti te ustanove. U Francuskoj su biskupi (na temelju Waldeck-Rousseauova zakona od g. 1901) ustanovili po biskupijama i župama skroz crkvena udruženja, ali ova nemaju ništa zajedničko sa zakonom Briandovim; ova ne odlučuju o upravi financijskih ili crkvenih odnošaja, nego samo okupljaju župljane i bude u njima religioznu svijest i interes za vjerski rad. Kod grko-istočne crkve postoji »utjecaj državljana i odgovornih faktora« na upravu crkve; ali bolji elementi uviđaju, da to ne vodi procvatu i unapređivanju pravog kršćanskog duha i življenja, nego sve više k lajiciziranju crkve i njezinih ustanova. Ona se toga dakako ne može otestiti, jer nema na čelu neovisnog papu, nego tutorstvo države u osobi postojećeg i prolaznog ministra svjetovnjaka. O tom uplivu »lajiciziranja« treba čitati Solovjeva. Naša katolička Crkva voli katakombe, nego li robovanje tom »lajiciziranju«.

Još nešto.

Na anketi u Beogradu (15. XI. 1921) glede uredjenja vjerskog pitanja katolici zatražiše, da sva djeca iz mješovitog braka moraju biti katolička. G. Galić to zabacuje i opravdava ovako: »Pošto se taj zahtjev protivi ustavom zajamčenoj ravnopravnosti svih priznatih vjera, mora se naravski odbiti« (str. 403). Ova je motivacija slaba. Ta jednako bi mogao tko kazati i prema članu 12. ustava: »Pošto je ustavom zajamčena ravnopravnost svih priznatih vjera, nitko me ne može siliti ma na koji vjer zakonit akt, svečanost, obred i vježbu«. A ipak glasi taj stavak u čl. 12. ustava: »Niko nije dužan, da svoje vjersko osvjedočenje javno ispovijeda. Niko nije dužan, da sudjeluje u vjer zakonitim aktima, obredima i vježbama, o sim kod državnih praznika i svečanosti, i u koliko to odredi zakon za osobe, koje su podložne očinskoj, tutorskoj i vojnoj vlasti«. Dakle ustav u istom članu 12. ne priznaje neograničenu slobodu sudjelovanja ili nesudje-

lovanja pri vjerozakonim činima, t. j. to ne prepušta ličnoj volji pojedinca. No kada se radi da djeca iz mješovitog braka budu katolička, onda po g. Galiću država mora zaštititi neograničenu slobodu volje pojedinca, jer su »sve vjere priznate pred zakonom jednake«. A i sam g. Galić naprma ovoj ravnopravnosti poznaje i hoće da uvede glede katoličke Crkve iznimke, kako smo gore vidjeli, gdje je zahtijevao: »I ako priznaje država u glavnome potpunu autonomiju pravoslavnoj i evangeličkoj crkvi, opravdano je, da se kod katoličke crkve učine neke iznimke. Na to sili ustav katoličke crkve«. Kako se dakle »iznimka« obzirom na Crkveni ustav ne kosi s vjerskom »ustavom zajamčenom ravnopravnošću«, tako je u toj iznimici uključen canon 1061. Zakonika katoličke Crkve. Ovaj glasi: »§ 1. Crkva ne dispensira od zapreke mješovite vjere, osim ako: 1. pravedni i važni uzroci sile, 2. akatolička stranka jamči, da će odstraniti pogibe i otpada od katoličke stranke, a obojica zajamče, da će djecu samo katolički krstiti i odgojiti; 3. mora biti moralna sigurnost, da će se jamstva ispuniti«. G. Galić traži da se pri budućem konkordatu papa iznevjeri ovom crkvenom zakonu i dozvoli, da djeca mješovitih brakova ne moraju biti katolička.

Glede imenovanja župnika g. Galić dozvoljava, da biskup imenuje »župnike, upravitelje župa, nadarbenike i ostale duhovne pomoćnike«, ali nadodaje, da se mogu imenovati samo takovi, »koji vode čudoredni i strogo religiozni život, te su apsolvirali propisane teološke studije i položili praktični ispit«. Čudimo se, da bi to trebalo uvesti u konkordat. Ta to je stvar interna katoličke Crkve. Inače ude li to u konkordat, država ili bolje ljudi na vladi (redovito akatolici) mogu da tu mnogo natežu u prosuđivanju tko li uistinu »živi strogo religiozni život.« Obzirom na propisane nauke je nešto slično Bismark bio uveo, da spriječi slobodu kat. Crkve i da nitko ne bi pohađao inozemska učilišta pogotovo ne u Rimu.

G. Galić više puta naglasuje, da je katolička Crkva u svojoj autonomiji slobodna, a ipak je u toliko slučajeva skućio tu slobodu, kako smo vidjeli. Tim iznimkama nadodaje i ovo: »Država se ne odriče prava, da za građansko pravno područje samostalno uredi bračno pravo i za katolike« (str. 406) i »za valjano otuđivanje ili opterećivanje crkvene imovine nužna je dozvola državnih oblasti« (ib.). G. pisac je naveo toliko iznimaka te crkvene autonomije, da čovjek ne zna, je li još što ostalo prave i važne autonomije. To je isto, kao da tko lastavici iščupa glavni perja iz krila a onda je pusti s riječima: »Leti, sada si slobodna!«

Konačno g. Galić traži, da u konkordat ude ustanova glede služenja liturgije staroslovenskim jezikom (str. 406). Što to spada na nekatoličku državu? To je stvar interna katoličke Crkve. Inače bi mogla istim pravom tražiti naša Crkva, da država mora uvesti proporcionalni sistem u biranju za parlamenat i da zastupnici u njemu govore staroslovenski. Jedno je i drugo pretjerano. Istina sv.

Stolica 24. 6. 1914. u dopunju k srpskom konkordatu pristala na starosl. jezik; pa to može ona dati i sada (bilo da označi u konkordatu ili kome dopunju), jer Sv. Stolica imade puninu vlasti i ne treba da za to pita koga. No drugo je pitanje, je li dobro da to traži država u ime svojih podanika. Prije nego se ona na to odluči, trebalo bi da se propita u prečasnog episkopata, šta je u toj stvari njegovo mišljenje a i kakvo je danas raspoloženje vjernika. Razlika je ogromna glede 10 ili nešto više tisuća katoličkih državljana g. 1914 u Srbiji i 5 milijuna sada u SHS. Uz to je također sigurno, da država ne može pred kat. Crkvom da zastupa katoličke interese svojih katoličkih podanika; to može tim manje, ako se je država u svome ustavu postavila na paritetno (od Crkve osuđeno) stanovište, kako se je stavila SHS u članu 12 ustava. Zato zgodno opaža i Dr. R. Kušej, profesor na juridičkom fakultetu u Ljubljani: »Zahtjev vlade, neka se u našoj kraljevini mjesto latinskoga jezika kao liturgijski jezik uvede stari slovenski, jasan je dokaz, da ona ne razumije svoje zadaće. Liturgijski jezik nije stvar, koja spada u kompetenciju države, jer se ne križa s nijednim državnim interesom. To je nedopustivo posizanje u unutarnji djelokrug Crkve, a u tom djelokrugu je i ustavom Crkvi zajamčena potpuna autonomija. Tu ne koristi nikakov izgovor, nikakova, pa i najidealnije zamišljena isprika. Paritetna država, kakova je po svom ustavu naša kraljevina, nema ni prava, da zastupa interese svojih državljana, u koliko su oni članovi gotove crkve, jer je to isključivo stvar dotičnoga vjerskoga društva« (Slovenski narod, 16. stud. 1922). Ovo pišemo prije konkordata, a unaprijed izjavljujemo kao katolici, da se pokoravamo papinskoj odluci, ma koja ona bila. No svakako u nijednom slučaju nije umjesno, da svjetovna vlast pri sklapanju konkordata zadire u interna pitanja katoličke Crkve. To bi bila gruba povreda slobode savjesti, koja ne može uroditi dobrim posljedicama*).

A. A.

*) »Acta Apostolice Sedis« 15 nov. 1922 donose najnoviji konkordat Sv. Stolice i republike Letonske. (Ova je država osnovana 1918; u njoj je grkoistočna konfesija pretežna). Tu čl. 4. veli, da će sv. Stolica samo glede nadbiskupa (u Rigi) prije imenovanja upitati vladu, ima li kakvih prigovora s političkog gledišta (du point de vue politique); druga dva biskupa imenuje sv. Stolica slobodno. Prema čl. 8 nadbiskup imenuje sasma slobodno članove kaptola, župnike, uopće sve crkvene službenike prema kanonskom pravu. Prema čl. 9 crkveni su službenici, počam od subdiakona, oprošteni od vojničke službe i drugih građanskih dužnosti, koje se ne mogu složiti sa svećeničkim zvanjem, kao n. pr. porotnici, suci i t. d.; čl. 16 izuzima od nameta zgrade određene za službu Božju, sjemeništa, biskupske i župne dvorove; čl. 10 veli, da Crkva ima pravo da osniva svoje konfesijske škole i vlada će poštivati taj značaj; isto tako Crkva upravlja i nadzire svoja sjemeništa, daje naučnu osnovu, imenuje poglavare i profesore (čl. 11); crkve, kapele, groblja katolička su vlasnost katoličke Crkve i ova slobodno vodi nad njima upravu. te ih protiv volje Crkvene vlasti ne može nitko ni alijenirati ni konfiscirati ili u nešto drugo upotrebiti (čl. 14); dapače imunitet crkvi, kapelâ i groblja će opservirati prema odredbama kanoničkog prava (čl. 15); bude li koji crkveni službenik optužen pred lajičkim sudištem zbog prestupka